

دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم

دانشکده علوم و فنون قرآن کریم

تاریخ قرآن در بحار الانوار

به همراه بررسی آراء قرآن پژوهان معاصر شیعه و

مشاهیر اهل سنت

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته: علوم قرآنی

دانشجو: طیبه جعفری

استاد راهنما: آقای دکتر عظیم عظیم پور

استاد مشاور: آقای دکتر مجید معارف

شهریور ۱۳۸۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم

دانشکده علوم و فنون قرآن کریم

تاریخ قرآن در بحارالانوار

به همراه بررسی آراء قرآن پژوهان معاصر شیعه و مشاهیر اهل سنت

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته: علوم قرآنی

دانشجو: طیبه جعفری

استاد راهنما: آقای دکتر عظیم عظیم پور

استاد مشاور: آقای دکتر مجید معارف

شهریور ۱۳۸۹

المُلخَص

البَحْث عن تأريخ القرآن الكريم من ناحية الروايات الموجودة في كتاب بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار(ع) مع آراء الدارسين القرآن، تعتبر دراسة هامة و من حيث أن كتاب بحار الأنوار أكبر موسوعة بين الشيعة و لم تتم دراسة شاملة في موضوع تأريخ القرآن الكريم إستناداً بروايات كتاب بحار الأنوار، لفتت الأنظار دراسة هذه الروايات و آراء العلامة المجلسي.

في هذه الدراسة بعد ذكر روايات الوحي و نزول القرآن و تدوين القرآن و القراءات و الأحرف السبعة و نقل آراء للعلامة المجلسي قمنا لتبيين آراء دارسي الشيعة و مشاهير السنّة و إن كان خلاف بين آرائهم و آراء العلامة المجلسي قمنا بالتطبيق و القياس بينهم.

يعتقد العلامة مجلسي حول النزول الدفعي و تدريجي أن القرآن انزل في ليله القدر بصورة كليه من اللوح الى السماء الرابع حتى نزل من هناك الى الارض بصورة التدريجي ثم انزل القرآن بأصره على النبي(ص) لأن يعلمه يوم المبعث بدأ تنزيل القرآن بصورة آية و سورة و النبي(ص) صار مأموراً لابلاغه على الناس اضافة على هذا باستناد كثيرا من الروايات نستنبط عن العلامة مجلسي يرى أن القرآن قد جمع في عهد النبوي(ص) و هو يختار قراءة حفص عن العاصم أوثق القراءة و اعتبر نزول القرآن على حرف واحد و روايات التي تعتبر نزول القرآن على سبعة احرف ضعيف.

الكلمة الرئيسية: تأريخ القرآن، بحار الأنوار، العلامة المجلسي.

Abstract

Surveying the history of Qur'an from the perspective of the narrations in *Behar-Alanvar Aljäméa Ledoror Akhbär Ala'ama'Alathar* (PBUT), combined with the ideas of Qur'an researchers is of significance. Since *Behar-Alanvar* is the greatest of Shi'at encyclopedias and thus far no extensive research on historical themes with reference to the narrations of *Bahar-Alanvar* has been done, examination of these narrations and the viewpoints of Allame Majlesi require a special outlook.

In this research after expressing the narrations of the revelation of Qur'an, collecting of Qur'an, readings and Ahrof sab'ë (The Seven Letters) and recounting the stance of Allame Majlesi, the opinions of contemporary Qur'an researchers and the Sunni dignitaries have been enumerated; in case of disparity between these opinions they've been adapted to that of Allame Majlesi and then compared.

On the subject of at-once revelation or progressive revelation, Allame Majlesi is of the opinion that Qur'an was revealed to Looh on the Night of Qadr in the fourth Heaven; whence it was progressively revealed to the Earth. Then the Qur'an, in whole, was revealed to the Prophet (PBUH), so that he'd have knowledge of it. On the First Revelation, verse by verse and surah by surah, Qur'an was delivered to Muhammad (PBUH); and he had the mission of reading it to the people. With reference to several narrations, we can conclude that Allame Majlesi believed that Qur'an was collected during the time of the Prophet. He chose "Hafz from Asem" as the most credible of all recitations. He considered the revelation of Qur'an to be of single-letter; he deemed the narrations testifying to the seven-letter claim as weak.

Keywords: History of Qur'an, *Behar-AlanvarI*, Allame Majlesi

چکیده

بررسی تاریخ قرآن کریم از منظر روایات موجود در کتاب بحارالانوار الجامعه لدرر اخبار الاثمه الأطهار (ع) به همراه بیان آراء قرآن پژوهان، حائز اهمیت است. از آنجا که بحارالانوار بزرگترین دایرة المعارف تشیع است، بررسی این روایات و تبیین دیدگاه های علامه مجلسی نگاه ویژه ای را می طلبد.

در این پژوهش پس از بیان روایات وحی و نزول قرآن، جمع آوری قرآن، قرائات و احرف سبعة و نقل دیدگاه علامه مجلسی به تبیین آراء قرآن پژوهان معاصر شیعه و مشاهیر اهل سنت پرداخته شده و در صورت وجود تعارض میان آراء آنها با دیدگاه های علامه مجلسی، تطبیق و مقایسه صورت گرفته است.

علامه مجلسی در مورد نزول دفعی و تدریجی معتقد است که قرآن در شب قدر، به صورت کلی از لوح به آسمان چهارم نازل گردید تا از آنجا به صورت تدریجی به زمین نازل شود. سپس تمامی قرآن بر پیامبر (ص) نازل گشت تا به آن علم پیدا کند. در مبعث، نزول قرآن به صورت آیه آیه و سوره سوره آغاز شد و ایشان وظیفه یافت تا آن را برای مردم تلاوت نماید. همچنین با استناد به چندین روایت می توان دریافت که علامه مجلسی برآن است که قرآن در عهد نبوی جمع آوری شده است. ایشان قرائت حفص از عاصم را به عنوان معتبرترین قرائت بر می گزیند و نزول قرآن را بر حرف واحد دانسته و روایاتی را که مبین نزول قرآن بر هفت حرف است، ضعیف می شمرد.

کلید واژه: تاریخ قرآن، بحارالانوار، علامه مجلسی

تمام حقوق این اثر متعلق به دانشکده علوم و فنون
تهران است.

The University of Sciences and Letters of the Holy Qur'an

School of Sciences and Expertise of the Holy Qur'an

History of Qur'an in Behar-Alanvar

With a Survey of the views of Contemporary Shi'it Qur'an Researchers
and Sunni Dignitaries

Graduate Thesis

Major: Qur'anic Sciences

By: Tayebe Ja'fari

Thesis Coach: Dr. Azim Azimpour

Thesis Consultant: Dr. Majid Ma'aref

Septembr2009

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
۱- بیان مسئله.....	۴
۲- پیشینه ی تحقیق.....	۵
۳- مسائل و پرسش های تحقیق.....	۶
۴- هدف ها و ضرورت ها.....	۶
۵- فواید علمی و کاربردی تحقیق.....	۷
۶- جنبه های نوآوری در پایان نامه.....	۷

فصل اول:

کلیاتی در رابطه با علامه مجلسی، بحارالانوار و تاریخ قرآن

۱-۱- شرح حال علامه مجلسی (ره).....	۹
۱-۱-۱- حیات علمی علامه مجلسی.....	۱۰
۱-۱-۱-۱- اساتید.....	۱۱
۱-۱-۱-۱- تألیفات.....	۱۱
۱-۱-۱-۱- شاگردان.....	۱۳
۲-۱-۱- حیات سیاسی علامه مجلسی.....	۱۵
۲-۱- معرفی بحارالانوار.....	۱۷
۱-۲-۱- انگیزه و هدف مجلسی در تدوین بحارالانوار.....	۱۷
۲-۲-۱- شیوه ی نگارش بحارالانوار.....	۱۹
۳-۲-۱- معرفی ابواب بحارالانوار.....	۲۱
۳-۱- تاریخ قرآن.....	۲۳

- ۱-۳-۱- کلیاتی در رابطه با تاریخ قرآن..... ۲۳
- ۱-۳-۲- جایگاه روایات تاریخ قرآنی در بحارالانوار..... ۲۶

فصل دوم:

وحی و نزول قرآن در بحارالانوار به همراه بررسی آراء قرآن پژوهان

- ۱-۲-۱- وحی..... ۲۸
- ۱-۱-۲- تعریف وحی..... ۲۹
- ۱-۱-۱-۲- دیدگاه علامه مجلسی و قرآن پژوهان..... ۲۹
- ۲-۱-۲- اقسام وحی..... ۳۱
- ۱-۲-۱-۲- روایت امیرالمؤمنین (ع) در تبیین اقسام وحی..... ۳۱
- ۲-۲-۱-۲- دیدگاه علامه مجلسی..... ۳۲
- ۳-۲-۱-۲- بررسی روایت..... ۳۳
- ۳-۱-۲- وحی رسالی..... ۳۴
- ۱-۳-۱-۲- بیان روایات وحی رسالی در بحارالانوار..... ۳۶
- ۲-۳-۱-۲- اقسام وحی رسالی..... ۳۷
- ۱-۲-۳-۱-۲- وحی مستقیم..... ۳۸
- ۱-۱-۲-۳-۱-۲- بیان روایات..... ۳۸
- ۱-۱-۱-۲-۳-۱-۲- عارض شدن حالتی شبیه به بیهوشی بر پیامبر (ص)..... ۳۹
- ۲-۱-۱-۲-۳-۱-۲- تغییر در حالات جسمی پیامبر (ص)..... ۴۰
- ۳-۱-۱-۲-۳-۱-۲- شنیدن صداهای مختلف..... ۴۲
- ۲-۱-۲-۳-۱-۲- بررسی آراء قرآن پژوهان در مورد حالات پیامبر هنگام نزول وحی..... ۴۳
- ۲-۲-۳-۱-۲- وحی با واسطه ی رسول..... ۴۶
- ۱-۲-۲-۳-۱-۲- بیان روایات..... ۴۶
- ۲-۲-۲-۳-۱-۲- تحلیل روایات..... ۴۹

- ۵۲.....۲-۱-۳-۲-۳- وحی از وراء حجاب.....
- ۵۲.....۲-۱-۳-۲-۳-۱- بیان روایات.....
- ۵۳.....۲-۱-۳-۲-۳-۲- نسبت میان وحی رسالی و رؤیای صادقہ.....
- ۵۵.....۲-۱-۳-۲-۳-۳- بررسی روایات رؤیای صادقہ.....
- ۵۷.....۲-۲- نزول قرآن.....
- ۵۷.....۲-۱- تاریخ آغاز نزول وحی.....
- ۵۸.....۱-۱-۲-۱- بیان روایات.....
- ۶۰.....۲-۱-۲-۲- بررسی دیدگاه علامہ مجلسی و قرآن پژوهان.....
- ۶۳.....۲-۲-۲- چگونگی آغاز نزول وحی.....
- ۶۳.....۱-۲-۲-۲- بیان روایات.....
- ۶۸.....۲-۲-۲-۲- تحلیل روایات با استناد بہ آراء علامہ مجلسی و قرآن پژوهان.....
- ۶۹.....۱-۲-۲-۲-۲- تردید و ترس پیامبر(ص) و نقش ورقہ بن نوفل و خدیجہ(س).....
- ۷۰.....۲-۲-۲-۲-۲- نقش اہل کتاب.....
- ۷۱.....۳-۲-۲-۲-۲- ابہام در چگونگی نزول آیات اولیہ ی سورہ علق.....
- ۷۳.....۳-۲-۲- نزول دفعی و تدریجی.....
- ۷۴.....۱-۳-۲-۲- بیان روایات.....
- ۷۷.....۲-۳-۲-۲- بررسی دیدگاه قرآن پژوهان.....
- ۷۷.....۱-۲-۳-۲-۲- قائلان بہ نزول دفعی و تدریجی.....
- ۸۰.....۲-۲-۳-۲-۲- قائلان بہ نزول تدریجی.....
- ۸۴.....۳-۳-۲-۲- دیدگاه علامہ مجلسی.....
- ۸۵.....۴-۳-۲-۲- بررسی روایات.....
- ۸۸.....۴-۲-۲- فترت وحی.....
- ۸۸.....۱-۴-۲-۲- بیان روایات.....
- ۸۹.....۲-۴-۲-۲- بررسی روایات.....

- ۹۲..... ۵-۲-۲- دعوت پنهانی
- ۹۲..... ۱-۵-۲-۲- بیان روایات
- ۹۳..... ۲-۵-۲-۲- دیدگاه پژوهشگران
- ۹۴..... ۶-۲-۲- دعوت علنی
- ۹۵..... ۱-۶-۲-۲- انذار خویشاوندان
- ۹۷..... ۷-۲-۲- اولین و آخرین آیات نازل شده
- ۹۸..... ۱-۷-۲-۲- اولین آیه
- ۹۸..... ۱-۱-۷-۲-۲- دیدگاه علامه مجلسی و سایر قرآن پژوهان
- ۱۰۲..... ۲-۷-۲-۲- آخرین آیه
- ۱۰۳..... ۱-۲-۷-۲-۲- دیدگاه علامه مجلسی و سایر قرآن پژوهان

فصل سوم:

جمع قرآن در بحارالانوار و بررسی آراء قرآن پژوهان

- ۱۰۸..... ۱-۳- بررسی معنای جمع قرآن
- ۱۱۲..... ۲-۳- جمع قرآن توسط علی بن ابی طالب(ع)
- ۱۱۳..... ۱-۲-۳- روایات جمع قرآن توسط علی(ع)
- ۱۲۱..... ۲-۲-۳- بررسی روایات
- ۱۲۱..... ۱-۲-۲-۳- ویژگی های ظاهری
- ۱۲۳..... ۲-۲-۲-۳- ویژگی های محتوایی
- ۱۲۴..... ۳-۲-۳- صحیفه ی علی(ع)
- ۱۲۵..... ۱-۳-۲-۳- روایات مربوط به صحیفه ی علی(ع)
- ۱۲۶..... ۲-۳-۲-۳- تحلیل و بررسی روایات
- ۱۲۹..... ۴-۲-۳- نظرات قرآن پژوهان درباره ی جمع قرآن توسط علی(ع)
- ۱۲۹..... ۱-۴-۲-۳- بی توجهی یا انکار جمع علی(ع)

- ۱۳۱..... ۲-۴-۲-۳- اشاره به جمع علی(ع).....
- ۱۳۴..... ۳-۴-۲-۳- جمع علی(ع) مکمل جمع نبوی.....
- ۱۳۸..... ۱-۳-۴-۲-۳- دلایل جمع قرآن در عهد نبوی(ص).....
- ۱۴۱..... ۵-۲-۳- دیدگاه علامه مجلسی.....
- ۱۴۳..... ۳-۳- جمع قرآن در زمان خلیفه ی اول.....
- ۱۴۳..... ۱-۳-۳- روایات جمع قرآن در زمان ابوبکر.....
- ۱۴۶..... ۲-۳-۳- تحلیل روایات.....
- ۱۴۷..... ۳-۳-۳- بررسی آراء قرآن پژوهان.....
- ۱۴۸..... ۱-۳-۳-۳- دلایل قائلان به جمع قرآن در دوره ی ابوبکر.....
- ۱۵۰..... ۲-۳-۳-۳- استدلال منکران جمع ابوبکر.....
- ۱۵۴..... ۴-۳-۳- دیدگاه علامه مجلسی.....
- ۱۵۴..... ۴-۳- جمع قرآن در زمان خلیفه ی سوم.....
- ۱۵۴..... ۱-۴-۳- روایات جمع قرآن در دوره ی عثمان.....
- ۱۵۷..... ۲-۴-۳- تحلیل روایات.....
- ۱۵۹..... ۳-۴-۳- بررسی آراء قرآن پژوهان.....
- ۱۶۳..... ۴-۴-۳- دیدگاه علامه مجلسی.....

فصل چهارم:

قرائات و احرف سبعة در بحارالانوار و بررسی آراء قرآن پژوهان

- ۱۶۷..... ۱-۴- اختلاف قرائات.....
- ۱۶۷..... ۱-۱-۴- تعریف قرائات.....
- ۱۶۸..... ۲-۱-۴- پیدایش قرائات.....
- ۱۷۲..... ۳-۱-۴- عدم تواتر قرائات.....
- ۱۷۳..... ۱-۳-۱-۴- دلایل عدم تواتر قرائات.....

- ۱۷۴..... بحارالانوار و قرائات..... ۴-۱-۴
- ۱۷۵..... بیان روایات..... ۱-۴-۱-۴
- ۱۷۵..... روایات جواز قرائت مطابق قرائت مشهور..... ۱-۱-۴-۱-۴
- ۱۷۷..... تحلیل و بررسی روایات..... ۱-۱-۱-۴-۱-۴
- ۱۷۸..... روایات اختلاف قرائت ائمه (ع) با قرائت مشهور..... ۲-۱-۴-۱-۴
- ۱۸۰..... تحلیل روایات..... ۱-۲-۱-۴-۱-۴
- ۱۸۰..... شرح و بیانات علامه مجلسی..... ۲-۴-۱-۴
- ۱۸۱..... اشاره به اختلاف قرائات و تأکید بر قرائت مشهور..... ۱-۲-۴-۱-۴
- ۱۸۳..... تبیین تأثیر قرائات مختلف در تغییر معنای آیات..... ۲-۲-۴-۱-۴
- ۱۸۴..... مقایسه و تطبیق..... ۵-۱-۴
- ۱۸۶..... روایات سبعة احرف..... ۲-۴
- ۱۸۷..... روایات سبعة احرف به نقل از منابع اهل سنت..... ۱-۲-۴
- ۱۹۰..... روایت سبعة احرف به نقل از منابع شیعه..... ۲-۲-۴
- ۱۹۰..... روایت نزول قرآن بر هفت حرف..... ۱-۲-۲-۴
- ۱۹۱..... روایات تفسیر قرآن بر مبنای هفت حرف..... ۲-۲-۲-۴
- ۱۹۲..... کنکاشی در آراء قرآن پژوهان در باب نزول قرآن بر هفت حرف..... ۳-۲-۴
- ۱۹۲..... آراء دانشمندان اهل سنت..... ۱-۳-۲-۴
- ۱۹۳..... زرکشی..... ۱-۱-۳-۲-۴
- ۱۹۵..... سیوطی..... ۲-۱-۳-۲-۴
- ۱۹۶..... زرقانی..... ۳-۱-۳-۲-۴
- ۱۹۷..... صبحی صالح..... ۴-۱-۳-۲-۴
- ۲۰۰..... عبد الصبور شاهین..... ۵-۱-۳-۲-۴
- ۲۰۲..... بررسی دیدگاه های اهل سنت..... ۲-۳-۲-۴
- ۲۰۳..... آراء قرآن پژوهان شیعه..... ۳-۳-۲-۴

۲۰۴.....آیت الله خوئی-۱-۳-۳-۲-۴

۲۱۱.....علامه عسکری-۲-۳-۳-۲-۴

۲۱۳.....آقای محمد باقر حجتی-۳-۳-۳-۲-۴

۲۱۴.....آیت الله معرفت-۴-۳-۳-۲-۴

۲۱۶.....جعفر مرتضی عاملی-۵-۳-۳-۲-۴

۲۱۷.....بررسی دیدگاه های قرآن پژوهان شیعه-۴-۳-۲-۴

۲۱۹.....دیدگاه علامه مجلسی-۴-۲-۴

۲۲۲.....نتایج و پیشنهادات

۲۲۵.....فهرست منابع

مقدمه

کتاب بحارالانوار الجامعه لدرر الاخبار الائمه الاطهار (ع) بزرگترین جامع روایی شیعه، حاصل بیش از سی و پنج سال تلاش بی وقفه ی علامه محمد باقر مجلسی (رحمت الله علیه) است که در بیست و پنج مجلد بزرگ تدوین شده و شامل مطالب بسیار در حوزه های گوناگون معارف اسلامی است. این کتاب پس از کتب اربعه از ارزشمندترین جوامع حدیثی است و در طول سه قرنی که از تالیف آن می گذرد، همواره مورد توجه محققان بوده و کتاب های بسیاری در مورد آن به عنوان فهرست، تلخیص یا ترجمه ی برخی مجلدات آن به نگارش در آمده است.

از سوی دیگر تاریخ قرآن نیز هر چند اصطلاح نسبتاً جدیدی است و کمتر از یک قرن از ایجاد آن نمی گذرد، اما در همین برهه ی زمانی کوتاه، آثار متعددی با این عنوان از سوی قرآن پژوهان و محققان شیعه و اهل سنت نگاشته شده و به بررسی موضوعاتی چون وحی و نزول قرآن، تاریخ جمع قرآن، قرائات مختلف، رسم الخط و ترجمه ی قرآن اختصاص یافته است.

از آن جهت که در بحارالانوار، روایات بسیاری در زمینه‌ی موضوعات تاریخ قرآن به صورت پراکنده نقل شده است و قرآن پژوهان نیز نظرات گوناگونی درباره‌ی برخی از این موضوعات ارائه نموده‌اند، از این رو این پژوهش در قالب گردآوری روایات تاریخ قرآنی بحارالانوار و بررسی و تطبیق آراء علامه مجلسی - در صورت وجود- و قرآن پژوهان درمورد موضوعات مختلف تاریخ قرآن سامان یافته است.

این پایان نامه با عنوان "تاریخ قرآن در بحارالانوار به همراه بررسی آراء قرآن پژوهان معاصر شیعه و مشاهیر اهل سنت" در مبحثی مقدماتی و چهار فصل اصلی تنظیم شده است. نخست کلیات تحقیق شامل بیان مسئله، اهمیت موضوع، پرسش‌های پژوهش، اهداف و پیشینه‌ی پژوهش ذکر شده است و در ادامه فصول پژوهش که مطالب زیر را در بر دارد، بیان گردیده است:

در فصل اول به صورت مختصر به مفهوم شناسی، بیان تعاریف و کلیاتی درمورد علامه مجلسی، بحارالانوار و تاریخ قرآن پرداخته شده و به علت وجود پژوهش‌هایی مستقل در ارتباط با معرفی علامه مجلسی و کتاب ارزشمند ایشان، سعی شده است مطالبی که ذکر می‌گردد در عین اختصار، در جهت تبیین مفاهیم اصلی این نوشتار، سودمند واقع شود.

در فصل دوم روایات وحی و نزول قرآن در زمینه‌ی موضوعاتی چون تبیین ماهیت وحی، اقسام وحی رسالی، تاریخ و کیفیت نزول قرآن، نزول دفعی و تدریجی قرآن، فترت وحی، دعوت پنهانی و آشکار و اولین و آخرین آیه‌ی نازل شده، در دو بخش مجزا بیان شده و در ادامه آراء قرآن پژوهان در ارتباط با هر یک از این موضوعات مطرح گردیده و در صورتی که علامه مجلسی بیان و شرحی در آن زمینه ارائه نموده، با استناد به دیدگاه وی مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل سوم به بررسی روایات جمع قرآن اختصاص یافته و مباحثی مانند جمع قرآن توسط امیرالمؤمنین(ع)، صحیفه‌ی علی(ع) و جمع قرآن در زمان خلفای اول و سوم تبیین شده و نظریات قرآن پژوهان با توجه به روایات بحارالانوار و شرح و توضیحات علامه مجلسی بررسی شده است.

فصل چهارم در مورد مبحث قرائات و احرف سبعة شکل گرفته است و به صورت مجزا، آراء قرآن پژوهان اهل سنت و شیعه درباره ی قرائات مختلف قرآن و نزول قرآن بر هفت حرف و مفهوم آن، مورد بررسی قرار گرفته و در انتها با روایات بحارالانوار و دیدگاه علامه مجلسی تطبیق شده و مورد مقایسه قرار گرفته است.

در پایان اشاره به نکات زیر ضروری به نظر می رسد:

(۱) هرچند در این پژوهش تلاش بسیاری در جهت احصاء و گردآوری تمام روایات تاریخ قرآنی بحارالانوار صورت گرفته و تعداد زیادی از مجلدات این کتاب مطالعه گردیده و روایات مرتبط استخراج شده است، اما به علت حجم گسترده ی کتاب، احتمال از دست رفتن برخی روایات و عدم بررسی آنها وجود دارد.

(۲) شایان ذکر است که هدف این پژوهش بررسی متن و محتوای روایات می باشد. از این رو به علت تخصصی و گسترده شدن دامنه ی بحث، بررسی سندی روایات پژوهشی مستقل را می طلبد.

(۳) اکثر روایاتی که در این نوشتار از بحارالانوار نقل شده است در منابع دسته اول و مراجعی که علامه مجلسی از آنها نقل نموده، مورد جستجو قرار گرفته و در پانوشت اشاره شده است.

(۴) متن عربی تمامی روایات که ارتباط مستقیم با مباحث تاریخ قرآن داشته، جهت سهولت ارجاع، در پانوشت ذکر شده و ترجمه ی آنها در متن بیان گردیده است.

(۵) در برخی موارد بنا به اقتضای موضوعات، قسمتی از روایت بیان شده است اما همواره با علامت (...) این موضوع مورد اشاره قرار گرفته و با ذکر جایگاه روایت در بحارالانوار، امکان جستجو فراهم گشته و سعی شده است خدشه ای به محتوای روایات وارد نیاید.

(۶) در این پژوهش از دو کتاب "اعتقادات" و "بحارالانوار" علامه مجلسی استفاده شده است اما از آن جهت که تنها در دو موضع کتاب اعتقادات مورد استناد قرار گرفته و ذکر نام کتاب بحارالانوارالجامعه لدرر الاخبار الاثمه(ع) در تمامی ارجاعات اطاله ی کلام را موجب می شد، از بیان نام کتاب بحارالانوار با وجود ذکر دو منبع از علامه مجلسی خودداری شده است و در مورد آن، عبارت "پیشین" به کار رفته است.